

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının Eisner Modeli Çerçevesinde Eğitsel Eleştirisi: Nitel Araştırma

Educational Criticism of Emergency Nursing Master's Program within the Framework of Eisner Model: Qualitative Research

*Ayfer ŞAHİN DUMAN¹ ORCID: <https://orcid.org/000-0002-0482-6147> | aduman@firat.edu.tr
Fırat Üniversitesi, Kovancılar MYO, İlk ve Acil Yardım Programı, Elazığ, Türkiye
ROR ID: <https://ror.org/05teb7b63>

Özlem MIDİK² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0151-7461> | dromidik@gmail.com
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye.
ROR ID: <https://ror.org/028k5qw24>

Özet

Amaç: Bu çalışmada, Türkiye'deki bir üniversitenin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programını öğrenciler ve hemşire eğitimi görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amaçlandı.

Yöntem: Bu çalışma, Eisner Eğitsel Eleştiri ve Uzmanlık Modeli'ni kullanan nitel yaklaşımlı bir program değerlendirme çalışmasıdır. Acil hemşireliği yüksek lisans programının açıldığı 2011 yılından bugüne kadar, programa kayıt olan 26 kişi ve programda ders veren yedi eğitici, araştırmanın örneklemini oluşturdu. Katılımcıların ve araştırmacının farklı şehirlerde ikamet etmesi ve COVID-19 salgını nedeniyle 12 öğrenci ve iki hemşire eğitimi ile görüşmeler çevrimiçi platform (Zoom/Google Classroom) üzerinden 2020-2021 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplandı ve içerik analizi ile çözümlendi.

Bulgular: Öğrencilerin çoğunluğu (n=10) kadın olup, yaşları 25 ile 40 arasında değişmektedir. Eğiticilerin kimliği açığa çıkabileceği için herhangi bir sosyodemografik bilgi verilmedi. Yapılan içerik analiz sonucunda, 10 ana tema ve 23 alt tema belirlendi. "Amaç ve Hedefler" ile "Programın Geleceği" ne ilişkin temaların ön plana çıktığı saptandı.

Sonuç: Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, Türkiye'deki hemşirelik lisans müfredatında acil alanına yönelik temel derslerin eksikliği kapatarak önemli bir ihtiyaca yanıt vermektedir. Öğretim üyeleri ve öğrenciler, programın genel yapısından memnun olmakla birlikte, diplomanın mesleki alandaki yansımalarının net bir şekilde belirlenmesini beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Acil, Değerlendirme, Eğitim, Hemşirelik, Program

Abstract

Objective: The aim of the study was to evaluate the Emergency Nursing Postgraduate Program of a university in Turkey in line with the opinions of students and nurse educators.

Method: This study is a qualitative program evaluation study using the Eisner Educational Critique and Expertise Model. Since 2011, when the emergency nursing master's program was opened, 26 people enrolled in the program and seven instructors who taught in the program constituted the research group. Due to the different locations of the participants and the researcher and the COVID-19 outbreak, interviews with 12 students and two nurse educators were conducted on the online platform (Zoom/Google Classroom) between 2020-2021. Data were collected using a semi-structured interview form and analyzed using thematic content analysis.

Results: The majority of the students who participated in the study (n=10) were female and their ages ranged between 25 and 40. No sociodemographic information was provided as the identity of the faculty members could be revealed. As a result of the content analysis, 10 main themes and 23 sub-themes were identified. The themes related to "Goals and Objectives" and "Future of the Program" were found to be prominent.

Conclusion: The Emergency Nursing Master's Program responds to an important need by filling the lack of basic courses in the field of emergency in the undergraduate nursing curriculum in Turkey. Although faculty members and students are satisfied with the general structure of the program, they expect the reflections of the diploma in the professional field to be clearly determined.

Keywords: Emergency, Evaluation, Education, Nursing, Program

Atıf: Şahin Duman, A., & Midik, Ö. (2025). Acil Hemşireliği yüksek lisans programının Eisner modeli çerçevesinde eğitsel eleştirisi: Nitel araştırma. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 27(2), 99-116

*Sorumlu Yazar: Ayfer ŞAHİN DUMAN

Makale Gönderimi 25.12.2024 **Kabul Tarihi** 07.04.2025 **Yayınlanma Tarihi** 26.08.2025

Bu çalışma Uluslararası Acharaka Medicine, Hemşirelik ve Sağlık Kongresi 11-13 Mart 2023 tarihlerinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

1. Giriş

Sağlık, gelişen bilime, teknolojik gelişmelere ve toplumsal ihtiyaçlara sürekli uyum sağlamayı gerektiren dinamik bir alandır. Hemşirelik eğitimi bu dinamik sağlık sisteminin kapsamı içinde yer almaktadır (Booth ve ark., 2016). Hemşirelik lisans eğitimi, hemşirelik için zorunlu asgari koşulları sağlamaktadır (Baldwin ve ark., 2014). Hemşirelikte bilimsel davranış ve araştırmaya dayalı bilgiye ilgi artmasına rağmen, temel hemşirelik eğitimi, karmaşık acil durumları ele almada yetersiz kalmaktadır (Henrik ve Kerstin, 2009). Acil servisin kaotik ortamı zorlayıcıdır. Acil hemşireleri, çok çeşitli acil durumları yönetebilmek için gelişmiş becerilere ve kapsamlı klinik bilgilere ihtiyaç duymaktadır (Fry, 2008; Wolf ve ark., 2012; Munroe, 2013). Hastane veya profesyonel temelli kısa kurslar bu tür ihtiyaçları karşılamış olsa da, lisansüstü eğitimlerinin hasta savunuculuğu, araştırma belirleme, rol model olma, meslektaşları eğitme, eleştirel düşünme ve bakım kararı verme üzerinde güçlü etkileri olduğunu gösteren güçlü kanıtlar bulunmaktadır (Jones ve ark., 2020; Cragg ve Andrusyszyn, 2004; Radzysinski, 2005; Pelletier, Donoghue ve Duffield, 2003).

Lisansüstü acil hemşirelik eğitim programları, acil bakımda karmaşık sorunları olan hasta\yaralıları, kaliteli ve güvenli sağlık bakımı sağlamak için kritik öneme sahiptir (Jones ve ark., 2020). Kurulan lisans ve lisansüstü eğitim programları güncel sağlık hizmetleri ve eğitim felsefeleri dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Kaliteli sağlık hizmeti sunabilmek için eğitim sistemleri ile eğitim süreçlerini sürekli değerlendirmek ve güncellemek önemlidir (Pektekin ve Akın, 2020). Eğitim programlarının değerlendirilmesi, eğitim sistemindeki sorunları ve eksiklikleri belirlemeyi amaçlayan herhangi bir müfredatın temel bileşenlerindendir (Khanipoor ve ark., 2017). Eğitim ve hemşirelik programlarının değerlendirilmesinde çeşitli model ve yöntemler kullanılmaktadır (Çonoğlu, 2018).

Eğitim programlarının değerlendirilmesi için son yöntemlerden biri, Eisner'in eğitim uzmanlığı ve eleştirisi modeliyle eğitim etkinliklerinin gözden geçirilmesidir (Khanipoor ve ark., 2017). Eisner (2002), program değerlendirmenin nicelden ziyade nitel özellik taşıması gerektiğini belirtmektedir. Program değerlendirme, yalnızca belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda programın çalışanlar ve öğrenciler üzerindeki etkilerini inceleyerek de gerçekleştirilir (Kumral ve Saracaloğlu 2011; Batı ve Bümen, 2007). Eisner'ın program değerlendirmede ileri sürdüğü Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri modelinde yer alan uzman veya değerlendirici iyi bir katılımcı gözlemci, yapıcı bir eleştirmen olmalıdır (Ornstein ve Hunkins, 2004). Eleştiri ise, insanların değerlendirmenin onlar için anlamlı ve ilgi çekici şekilde ifade edilmesini içerir (Eisner, 2002).

1.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmada, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programını, programdan mezun olmuş olan ve halen devam eden öğrenciler ile programın yürütülmesinde görev alan hemşire eğitimci görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amaçlandı.

1.2. Araştırma sorusu

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının etkinliğine yönelik görüşler nelerdir?

1.2.1. Alt sorular

1. Öğrenci ve eğitimcilerin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının hedeflerinin gerçekleştirilme düzeyine yönelik görüşleri nelerdir?

2. Öğrenci ve eğitimciler Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının kapsamını nasıl değerlendirmektedir?

3. Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik Öğrenci ve eğitimcilerin görüşleri nelerdir?

4. Öğrenci ve eğitimciler Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının ölçme ve değerlendirme yöntemlerini nasıl değerlendirmektedir?

2. Gereç ve Yöntem

2.1. Araştırmanın türü

Bu çalışmada, fenomenolojik tipte nitel araştırma tasarımı kullanıldı.

2.2. Araştırmanın evren ve örnekleme

Üniversitenin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programına öğrenci alınmaya başlandığı 2011 yılından bugüne kadar olan süreçte programa kayıt yaptırmış 26 öğrenci ve yedi eğitici araştırmanın evrenini oluşturdu. Amaçlı örnekleme doğrultusunda cinsiyet ve farklı dönemlerde kayıtlı olma gibi durumlar çeşitlilik için dikkate alındı. Amaçlı örneklem ile araştırmacı, önce rastgele bir yöntemle evrenden bir örneklem grubu seçmekte, ardından bu grup içerisinde araştırmaya en çok katkı sağlayacağını düşündüğü daha küçük bir alt grubu belirlemektedir (Tashakkori ve Teddlie, 2010; Baltacı, 2018). Bu örneklem, belli durumların araştırma için seçilme nedenine dair şüpheleri azaltarak, inanılabilirliği artırmaktadır (Creswell, 2013; Baltacı, 2018). Katılımcı sayısı, nitel araştırmalarda geçerli olan “veriye doyma” ilkesine uygun olarak belirlenmiş olup, çalışmanın gerçekleştirildiği 21.10.2020-26.03.2021 tarihleri arasında araştırmaya katılmayı kabul eden 12 öğrenci ve programda görev alan iki öğretim üyesi araştırmanın örneklemini oluşturdu. Derinlemesine bireysel görüşme sırasında her katılımcıya bir kod isim atandı ve analiz sürecinde kişilerin isimleri yerine bu kod isimler kullanıldı (Ö1, E1 gibi).

2.3. Veri toplama araçları

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme soru formu kullanılarak toplandı. Araştırma sorularına yanıt aramak ve değerlendirme yapmak amacıyla literatür doğrultusunda (Batı ve Bümen 2007; Demirel, 2009; Kayışdağ ve Melekoğlu, 2019; Mutluer ve Gürol, 2022) araştırmacılar tarafından öğrenci ve eğitimcilere yönelik iki adet yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandı. Öğrencilere yönelik görüşme formunda 15 açık uçlu soru, eğitimci formunda ise 11 soru yer aldı. Formlar alanında uzman bir kişi tarafından incelendikten sonra gerekli değişiklikler yapıldı. Araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerin, araştırma sorularını ve yöntemini çeşitli boyutlarıyla incelemesi, nitel çalışmalarda güvenilirlik konusunda alınabilecek önlemlerden biri olarak belirtilmektedir. Bu yöntem uzman incelemesi (peer debriefing) olarak da adlandırılmaktadır (Creswell, 2003; Başkale, 2016). Bu incelemede uzman, araştırmanın deseninden sorulara ve toplanan verilere, bunların analizine ve sonuçların yazımına kadar olan süreçlere eleştirel bir gözle bakmakta ve araştırmacıya geri bildirimde bulunmaktadır (Holloway ve Wheeler, 1996; Başkale, 2016).

Görüşme soruları

Öğrencilere yönelik hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda dört soru sosyodemografik özellikler ile ilgili olup, sonraki 11 soru ise yüksek lisansa başlama nedeni, derslerin amaç ve hedefleri, içeriği, eğitim durumları, başarı değerlendirmesi, eğitici-öğrenci iletişim\ danışmanlık, COVID-19 pandemi sürecinde eğitim, programın çalışma hayatına yeterliliğe etkisi konularına odaklanmaktadır. Eğitici için hazırlanan formda, derslerin amaç ve hedefleri, derslerin içeriği, eğitim durumları, öğrenci başarısının değerlendirilmesi, eğiticinin öğrenci ile iletişimi ve eğiticinin

danışmanlık rolü, COVID-19 pandemi sürecinde eğitimin nasıl yapıldığı konusundaki görüşlerin yer aldığı sorular bulunmaktadır.

Soruların anlaşılabilirliğini, araştırmanın amacına uygunluğunu test etmek için biri programdan mezun diğeri halen programın öğrencisi olan iki kişi ile de pilot çalışma yapılmıştır. Pilot uygulama sonrası görüşülen kişilerden görüşme soruları ve görüşmeciye ilişkin değerlendirme yapmaları istenmiştir. Sorulara ve görüşmeciye ilişkin herhangi bir eleştiri getirilmemiştir. Video kaydı alınan pilot uygulama görüşmeleri çözümlenmiş ve görüşme soruları üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

2.4. Verilerin toplanması

Katılımcıların ve araştırmacının farklı şehirlerde ikamet etmeleri ve COVID-19 pandemisi nedeniyle görüşmeler çevrimiçi platform (Zoom/Google Classroom) üzerinden gerçekleştirildi.

2.5. Etik boyut

Araştırma öncesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (21.10.2020/KAEEK 2020\645) onay alındı. Örneklemeye dâhil edilen katılımcılar araştırma hakkında, görüşmelerin çevrim içi yapılacağı, ses ve görüntü kaydı alınacağı hakkında bilgilendirildi.

2.6. Geçerlilik ve güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerliliği sağlamanın yollarından biri dış denetimlerdir. Dış denetim, araştırma sürecinin ve sonuçlarının, dışarıdan bir danışman veya denetçi tarafından incelenmesi ile yapılmaktadır. Objektif bir inceleme yapılabilmesi için, denetçinin araştırmayla doğrudan bir bağlantısının olmaması gerekmektedir (Creswell, 2016). Bu çalışmada, nitel araştırmalar yapan ve araştırmayla doğrudan bir bağlantısı bulunmayan bir öğretim elemanı, araştırma sürecini ve sonuçlarını inceledi.

Nitel araştırmalarda görüşme kayıtlarının alınması, araştırmacılar tarafından doğru ve kapsamlı bilgi sağlanması, doğruluk için alan notlarının katılımcılar tarafından incelenmesi, ses ve görüntü kayıtlarının tutulması, resimlerin çekilmesi, katılımcılardan alıntı yapılması ve alıntılardan ekleme yapılmadan olduğu gibi verilmesi güvenilirliği arttırmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2008). Araştırmada ses ve görüntü kaydı alındı ve alıntılar katılımcı ifadelerinden doğrudan yapıldı. Veriler, araştırmacılar tarafından iki turda kodlandı ve araştırmacılar arasında görüş birliği sağlandı.

2.7. Analiz

Bireysel görüşme ile elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlendi. Öncelikle, alınan ses kayıtları yazılı hale getirildi ve birkaç kez derinlemesine okundu. Ses kayıtlarından yazıya dökülen toplam veri, 12 öğrenci (132 sayfa) ve 2 eğitici (19 sayfa) olmak üzere 151 sayfadan oluştu. Tüm veriler ardı ardına okundu, kod ve temalar oluşturuldu. Veri güvenliğini sağlamak amacıyla, kodlar araştırmacı dışında başka bir öğretim üyesi tarafından da incelenip doğrulandı. Kodlar benzerlik ve farklılıklara göre analiz edildi. Kodlardan ve alıntı metinlerden metnin özünü yansıtırıcı ifadelerden yola çıkarak 10 ana tema ve 23 alt tema oluşturuldu. Analiz, Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ) kriterleri göz önünde bulundurularak yapıldı (Attepe Özden ve ark., 2022; Tong, Sainsbury ve Craig, 2007).

Eisner Eğitsel Eleştiri ve Uzmanlık Modeli (2002) temel alınarak yapılan bu çalışmada, veriler içerik analizi ile değerlendirildi. İçerik analizi, nitel araştırmalarda dokümanlar ve metinler gibi yazılı materyallerin belirli bir soruyu veya hipotezi test etmek amacıyla sistematik bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır. Bu yöntem, nesnel ve doğrulanabilir bilgilere ulaşmayı mümkün kılar, aynı zamanda metinlerdeki temaları ve örüntüleri belirlemeye yardımcı olur (Metin ve Ünal, 2022). Eisner'in

modeli, uzmanlık bilgisinin ve deneyimin önemini vurgulamaktadır. Eleştirmenin görevi, yalnızca tarafsız bir gözlem veya adil bir yorum sunmak değil, eğitim çalışmasının özelliklerini anlamak, sonuçlar çıkarmak ve bu çalışmayı geliştirmek için gözlemlerini ve yorumlarını aktif bir şekilde kullanmaktır. Yine eleştiri negatif bir eleştiriden öte analizin daha derinlemesine yapılmasını sağlayarak temel niteliklerin tekrar değerlendirilmesini ve anlayışın genişletilmesini amaçlamaktadır (Eisner, 1976; Gökmenoğlu, 2015). Dört aşamadan oluşan model, yapılan değerlendirmeleri bireyler için anlamlı ve ilgi çekici bir şekilde sunmayı hedeflemektedir (Ornstein ve Hunkins, 2004; Eisner, 2002; Eisner, 1998). Bu aşamalar,

Betimleme, eğitim ortamında yaşanan olayların yeniden yapılandırılmasıdır. Uzmanın gözlemlerini, okuyucunun zihninde canlı bir şekilde canlandırılabilir şekilde ifade etmesini amaçlamaktadır. Bu ifade, okuyuculara eğitim ortamını görselleştirme hissi vermekte ve onları bu ortamın bir parçası haline getirmektedir (Eisner, 1998; Marsh, 1992). **Yorumlama**, gözlemlenen etkinliklerin önem ve anlamını ortaya çıkarmayı hedeflemekte ve açıklamalar sunmaktadır (Eisner, 1985; Yüksel, 2010; Kumral ve Saracaloğlu, 2011). **Değerlendirme**, yorumlanan olayların önemini ve değerlerini incelemektedir. Amaç, betimleme ve yorumların eğitim açısından taşıdığı önemi belirlemektir (Eisner, 1998; Marsh, 1992; Marsh ve Willis, 2007). **Temalaştırma**, diğer aşamalarda sıkça tekrar eden bulguların tematik bir yapıya dönüştürülerek paydaşlara sunulmasını içermektedir. Bu süreç, eğitim sürecinin öğrenciler için anlamını ve eğitim ortamının genel analizini sağlamayı hedeflemektedir (Eisner, 1994).

3. Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu (n=10) kadın olup, yaşları 25-40 arasında değişmektedir. Hemşire, İlk ve Acil Yardım Teknikeri, Sağlık Meslek Lisesinde Öğretmen ve Müdür Yardımcısı, Öğretim Görevlisi unvanlarına sahip öğrencilerin yarısı sağlık hizmetlerine bağlı birimlerden birinde çalışmaktadır. Öğrencilere ait tanıtıcı özellikler Tablo 1’de sunuldu (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri

Öğrenci	n
Cinsiyet	
Erkek	2
Kadın	10
Yaş Grupları	
25-30 yaş	4
30-35 yaş	6
35-40 yaş	2
Unvan	
Hemşire	5
İlk ve Acil Yardım Teknikeri (Paramedik)	1
Öğretmen	1
Müdür Yardımcısı	1
Öğretim Görevlisi	2
Öğretim Görevlisi Doktor	2
Çalıştığı Yer	
İl Devlet Hastanesi	2
İlçe Devlet Hastanesi	3
Milli Eğitim Bakanlığı	2
Üniversite	4
Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu	1

Eğiticilerin kimliği açığa çıkabileceği için eğiticiye ait sosyodemografik bilgilere yer verilmedi. Görüşmelerden elde edilen bulgular, Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri modelinde yer alan aşamalara uygun olarak incelendi. Öncelikle, araştırma kapsamına alınan programın uygulandığı ortam hakkında genel bilgi betimlendi ve yorumlandı. Sonra, öğrenci ve eğitimcilerin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans

Programının durumuna (eğitim, amaç ve hedef, ders içeriği, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme, eğitici, diğer gruplar ile etkileşim) ve programın geleceğine yönelik görüşleri ve programın uygulandığı süreçte ortaya çıkan sorunlar verilere dayalı olarak betimlenerek sunuldu ve yorumlandı. Son olarak betimleme ve yorumlama aşamalarından hareketle temalar oluşturuldu (Tablo 2).

Tablo 2. Tema, alt tema ve görüşler

Tema	Alt Tema	Örnek Veri (Öğrenci)	Örnek Veri (Eğitici)
Eğitim	Teorik Eğitim Pratik Eğitim	'...dersler yoğunlu. Biz uygulamalı olarak bir ventilatörün kullanımını, entübasyon nasıl yapılır gördük...' (Ö3). '... Mesela diğer yüksek lisans programları ile kıyasladığında bizim konularımız biraz daha ağır. Sayısal ifadeler ve çok fazla protokol olunca biraz daha çaba gerektiriyor. ...biz lisansta acil hasta bakımı diye bir ders görmedik mesela hava yolu tekniklerini görmedik'(Ö8). 'şimdi şeffaf olmak gerekirse özellikle acil bakım, travma dersleri bununla beraber de hemşirelikte aldığımız dersler oldukça etkin geçti, ama uygulama dersimiz çok etkin geçmedi... İstatistik dersinde de uygulamalar eksikti diyebilirim'(Ö7). 'Öğrenmemizi sekteye uğratan bir süreç yaşadık, pandemi süreci. Uzaktan eğitime geçildi. Uygulamalı dersler yapılmadı... online çok efektif olmadı. Slaytlardan çok anlayamadık evet anlasak bile öğrenemedik yani uygulama bazında o yüzden o süreç bizim için sıkıntılı oldu'(Ö10).	'... Uygulamaları daha çok acil içerisinde yıl sonunda yapıyorduk... İşte triyaj alanı, yeşil alan, sarı alan, kırmızı alan gözlem ünitesi... Bizim amacımız bu bölümlerde en az 2 hafta süreyle tüm yüksek lisans, doktora yapan öğrencilerin bulunması...' (E2). 'ilk bu işe girdiğimiz zaman bu konuların çok ayrıntılı olduğunu çok fazla içerik olduğunu düşünüyordum. Ama artık onların yaptıkları işleri görünce çok normal olduğunu herkesin bu işi bu seviyede bilmesi gerektiğini düşünüyorum yani bir kılavuz kitabında ne bahsediliyorsa o konuları o seviyede öğretmemiz, bilmemiz ve uygulamamız gerekiyor'(E2).
Amaç ve Hedefler	Geliştirilmesi istenen Beklentileri karşılaması	'... Hocalarımızın gayesi yurtdışında nasıl ki Acil Hemşireliği bir branştır... Türkiye'de de bunu bu noktaya getirmek hedef olduğu için derslerde siz bu yetkinliklere sahip olacaksınız denildi' (Ö2). 'Serviste 30 hasta ile tek başıyınız. Mesela kardiyoloji servisinde çalışıyorum her an hastaya bir şey olabilir, çok endişeliydim ama dersleri bitirip de teze geçtiğimde kendime olan özgüvenim arttı... Onun öncesinde temel yaşam desteği, ileri yaşam desteği neymiş bilmem... Benim hiçbir bilgim yok sadece lisansta ilk yardım eğitimi almışım' (Ö10). '... Yurtdışında da bu konuda kendini geliştiren çok fazla acil hemşiresi var. Türkiye'deki amaç hedef hem anabilim dalını ilerletmek hem de uzman bireyler yetiştirmek'(Ö11).	'Tüm acil birimlerinde uzmanlaşmış kişilere ihtiyaç var. Programın amaç ve hedefi de dolayısıyla buradaki hastalara her türlü acil bakımın, tedavinin istenen şekilde ulaşması için bu alanda uzmanlaşmış sağlık profesyonelleri yetiştirmektir' (E1). '... Hemşirelik lisansında bir acil anabilim dalının oluşturulması... Bu konuda çok başarılı olmadık. Başarılı olmadık diye bu işten vazgeçmiş değiliz, bu işi biz buraya getirdik, bundan sonra bu konuda doktora yüksek lisans yapanlar bu işi devam ettirecek'(E2).
İçerik	Geliştirilmesi istenen Beklentileri karşılaması	'Program hastanın yaşamını kurtaracak kadar bilgiye sahip olmanızı sağlıyor. ... Yeterlilik sağlıyor bu program...' (Ö8). '... bilgiler en güncel bilgilerdi'(Ö10). 'Hastaya yapılacak tedavinin doğruluğunu hekimle birlikte konuşabilme yeterliliğine sahip olma gibi özgüven getirdi bana motivasyonumu arttırdı. Kanıta dayalı bilgi ile cevaplar verebildim. ...artık kendi çalışmalarımı kendim yürütüp istatistiğini yapıbiliyorum'(Ö8). 'Hemşirelik felsefesi kavram ve uygulamaları dersimiz vardı... Ama resüsitasyonla, acil dersini çok daha fazla seviyorum'(Ö8). '...elektrokardiyografinin anlaşılması zor zaman ayrılmalı... Hemşirelik bakımında psikolojik yaklaşımı tüm derslere yayabilirdik. ... Sosyal davranışsal bilimlere yönelik içeriklerin de programda yer alması gerektiğini düşünüyorum''(Ö5).	'Amerikan Acil Hemşireleri Derneği'nin sistemini, kitaplarını, dergilerini kullandık'(E2). 'Ben genelde kendi üniversitemizin ve başka üniversitelerin program çıktılarına bakarak acaba gözden kaçan oldu mu diye müfredat anlamında faydalandığım incelediğim müfredatlar oldu... Hatta kendi çevirdiğimiz kitabımız var halen aktif olarak kullanıyoruz yararlandığım ama daha çok akademik çalışma ve makaleler üzerinden gidiyoruz' (E1).

Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Kullanılan teknikler Avantajlar Geliştirilmesi istenen	<i>'Her ders için öğrenciye sunum yapacağı konu önceden bilgilendirildi ve belli hazırlıklarını yaptı sonrasında hocaya sunumunu yaptı ardından da tartışma yöntemi ile ders tartışıldı. Hoca katkılarını sundu öğrenciler sormak istediği konulara ilişkin sorularını sordular...' (Ö2). '... Zorlandığı için bırakmak durumunda kalanlar oldu, bu zorluğun temelinde çok fazla araştırmanın öğrenciye yüklenmesi var...' (Ö7).</i>	<i>'...dersleri yaparken yüksek lisans öğrencinin aktif olmasını bekliyoruz öğrenciyi aktif tutmak için öncelikle bir konu içeriği belirliyoruz sonra konu içeriği içerisinde de bizim ve onların anlatacak konuları oluyor. Onlar bize güncel literatürü tarayarak sunum hazırlıyor... Dersin sonunda beyin fırtınası yapıyoruz...' (E1)</i>
Ölçme ve Değerlendirme	Kullanılan yöntemler Avantajlar Geliştirilmesi istenen	<i>'Final sınav puanlarından, derste konu anlatımımızdan, derse katılmamız ve ödevlerden değerlendiriliyordu.' (Ö4). '... Yapmadığınız zaman yani bunları öğrenmem gerekiyor diyorsunuz. Bunları da bilmeden Yüksek Lisans mezunu olsam ne olacak hissi oluşuyor. (Ö6). 'Orta zorluktaydı sınavlar zaten program diğer hemşirelik programlarına göre daha zordu ekstra çalışmak gerekiyordu' (Ö8). '... Hoca sunumunu değerlendirdiğinde bir hocanın ki beni demoralize ederken bir hocanın ki beni motive etti' (Ö11). '... Simülasyon laboratuvarı olsaydı mesela orada öğrenci başarısını o şekilde değerlendirebilir. (Ö8). '... Hocanın sürekli üzerinde durduğu ve bunu bilmezseniz mezun olamazsınız dediği noktalar sınavda sorulmuştu' (Ö5). 'Adaletli bir değerlendirme yapıldığını düşünüyorum (Ö6).</i>	<i>'Genelde tabi test sorduğumuz birkaç soru olabiliyor ama yüksek lisans öğrencisine açık yoruma ve edindiği bilgileri analiz etmesi için açık uçlu sorular soruyoruz... Sunum hazırlamaktaki mantık da konu ile ilgili kaynağı okusun ve okuduktan sonra analiz edip yorumlasın' (E1). '... yazılı değil ama geri bildirim veriyoruz zaten bu karşılıklı oluyor öğrenci gelip seviyesini de sorabiliyor bazen. Biz değerlendirdikten sonra öğrencilere bu konuda eksiksiniz var bu konuda iyisiniz diye bildirimde bulunuyoruz. Ayrıca derslerde sunum şeklini değerlendiriyoruz ve öğrenciye geri bildirim vermek için elimizden geleni yapıyoruz' (E2).</i>
Eğitici	İletişim Danışmanlık Geri Bildirim	<i>'... Çok iyi olan hocalarımız da vardı ama ben hemen konumu anlatayım çıkayım olan hocalarımız da vardı' (Ö3). '...hocalarımız gerçekten çok yoğun. O yüzden çok fazla rahatsız edemiyorduk ama ders açısından hiçbir sıkıntımız olmadı' (Ö4).</i>	<i>'... Onların gözünde de benim eleştirildiğim geliştirmem gereken yönler olabilir ama benim onlardan aldığım geri bildirim genelde pozitif... (E1). 'Öğrenci yanıma gelip her şeyi sorabilir, herhangi bir sıkıntı duymadan' (E2).</i>
Diğer Gruplar (Enstitü\ Arkadaş)	Etkileşim	<i>'...iletişimimiz iyiydi bir sorun yaşamadık, ders dışında kurduğumuz arkadaşlıklarda oldu. ... Yüksek lisans mezunları olarak sosyal medya hesabımız da var' (Ö5). 'Arkadaşlarla beraber bilimsel çalışmalarımız var, ... Beraber katıldığımız sempozyumlar var' (Ö12). '...enstitü birleşmeden önce iyiydi. Şimdiki çok zor. Hakikaten bir şey öğrenmek uzun sürebiliyor' (Ö1). 'Enstitü her işimize yardımcı oluyordu. Tez savunması sonrası biraz sıkıntı yaşadım şu e-imza işine geçmek çözüm olabilir. Islak imza için hocaları bulmak zor... Artık internet ortamı daha çok kullanılsa daha iyi olur' (Ö10).</i>	<i>'Enstitü ile bir sıkıntı yok, arayınca hallediyorlar' (E2).</i>
Programın Geleceği	Gelişime yönelik yararı İstihdama yönelik yararı	<i>'Bir hemşire sadece ilkyardım dersi almamalı acil hemşireliği diye ayrı bir alan dersi almalı, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı Türkiye geneline yayılmalı' (Ö10). '...acilde çalışan hemşirelerin yetkin olması gerekiyor. Bu nedenle, Türkiye de yaygınlaşmalı bu program' (Ö8). '...maalesef mesleki anlamda karşılığı yok' (Ö3). '... Hemşirelik olarak uzmanlaşma olmadan devam ettiği sürece Acil hemşireliği bugünkü gibi 3-5 üniversitede sayılı bir alan olarak kalmaya devam edecek' (Ö5).</i>	<i>'... Yüksek lisans, doktora yapan akademisyenler bu işin önemini anlatacak ve akademik anlamda boşluğun giderilmesini sağlayacaktır. Türkiye'de yaygınlaşmasının sağlanması gerekiyor' (E2). 'Benim üzerimde çok iş yükü var 'Çok önemli bir alan. Lisans düzeyinde bir mezun hemşirenin mezuniyetinden sonraki bilgi ve becerisi yeterli olmuyor. ...acildeki</i>

		'... Anabilim dalı olmalı disiplinler arasında kalmamalı... Her hemşirenin acil bakım donanımının iyi olması gerekir ve birçok hemşire gerçekten acil bakımı bilmiyor.' (Ö12).	uzmanlaşma tecrübe ile oluyordu.' (E1).
--	--	--	---

3.1. Eğitim ortamı, materyaller ve kaynak

Bu üniversitenin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı tıp ve hemşirelik fakültesi eğitimcilerinin işbirliği ile yürütülmektedir.

'bu program disiplinler arası olduğu için her hocamız kendi bölümünde uygun alanda derslerini yapıyor. Biz acil anabilim dalı olarak kendi seminerlerimizi toplantılarımızı düzenlediğimiz bir salonumuz var orada yapıyoruz' (E2).

Öğrenciler acile yönelik derslerin sıklıkla acil servisin arka kısmında bulunan acil kütüphanesi olarak isimlendirilen alanda, bunun yanı sıra zaman zaman eğitimcilerin odalarında da yapıldığını ifade ettiler. Acil kütüphanesinin yeri ve etkin kullanımına ilişkin olumsuz görüş bir öğrenci tarafından belirtildi (Ö8). Ek olarak, bu ortamın tıp öğrencileri tarafından da kullanılıyor olmasının öğrenci grupları arasında dersin uzaması durumunda karışıklığa neden olduğuna ve gürültü nedeniyle derslerin zaman zaman kesintiye uğradığına dikkati çektiler ve acil kütüphanesini eğitim için uygun bulmadıklarını belirttiler.

'...çalışabileceğiniz size ait bir alan yok... Mesela bir sunum öncesi daha iyi hazırlanamazsınız hemen hızlıca yükleyip hazırlanmamız lazım. Yine aynı şekilde acilin arka tarafı olduğu için. Ara ara bölünebiliyorsunuz, asistanlar gelebiliyor sürekli sunumunuz sırasında' (Ö8).

Eğitim materyalleri arasında hava yolu ekipmanı ve entübasyon, yaşam desteği gibi maketler bulunmakta olup, bunlar ilgili ders esnasında acil kütüphanesine getirilmektedir.

'Video gösterileriyle derslerimizin olduğu zamanlar oldu. Hasta başı tartışmaya dayalı birkaç ders oldu yüksek lisansta ama simülasyon özelliği olan maketler değil de daha basit maketlerle dersler yapıldı' (Ö2).

'Kardiyopulmoner resüsitasyon, entübasyon ya da hava yolu teknikleri anlatılacaksa hocalarımız maketler üzerinde gösteriyorlardı yani o anlamda bir sıkıntı çekmedik' (Ö8).

Öğrenciler, acil hemşireliği alanında Türkçe kaynakların sayısal ve içerik bakımından sınırlı olmasının önemli bir eksiklik olduğunu vurguladı. Ancak, ilerleyen yıllarda yapılan bir kitap çevirisinde doktora öğrencilerinin yer alması olumlu bir gelişme olarak nitelendirildi (Ö2, Ö6, Ö8).

'Bizim yüksek lisans yaptığımız dönemde mevcut kaynaklar çok basitti ve ilkyarıma yönelikti. Kaynak sıkıntısı olduğu için yabancı bir kaynaktan Acil Hemşireler Birliğinin (ENA) bir kitabını Türkçeye çevirdik. Şimdi literatürde üniversitemizin kazandırdığı Acil Hemşireliği ile ilgili bir kitap var' (Ö2).

3.2. Eğitiminin etkinliği

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının etkinliğine (eğitim, amaç ve hedef, ders içeriği, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme, eğitici, diğer gruplar ile etkileşim (enstitü\ arkadaş)) ve programın geleceğine ilişkin görüşler **betimleme** basamağına yani Eisner'ın Eğitsel Eleştiri ve Uzmanlık Modeli'nin 1.aşamasına uygun olarak çözümlendi. Modelin **yorumlama** aşamasında, sürecin neden böyle yürütüldüğüne ilişkin açıklamaların yapılması gerekmektedir. Bu aşamada, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının, öğrencileri mesleki hedeflerine ulaştırmadaki katkısına yönelik öğrenci ve eğitimci görüşleri, eğitim sürecinde karşılaşılan problemlerle birlikte yorumlandı.

Değerlendirme aşamasında, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının hemşirelik mesleğine kattığı eğitsel değer sorgulandı. Modelin son aşaması olan **temalaştırmada** ise eğitim sürecinin öğrenciler için anlamı ve eğitim ortamının genel analizi yapıldı.

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı ile sunulan eğitimin, amaç ve hedefleri, ders içeriği, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme, eğitici, diğer gruplar (enstitü\ arkadaş) ve programın geleceğine ilişkin bulgular Tablo 2’de ayrıntılı sunuldu.

Yorumlama-Değerlendirme: Öğrencilerin çoğunluğunun **programın amacını**, derslerden çıkarım yaparak acil hemşireliği alan bilgisi kazandırma ve uygulayabilme olarak belirtti. Bir öğrenci, dersleri bitirdikten sonra özgüveninin arttığını ve acil durum müdahalelerine daha etkin bir şekilde yaklaşabildiğini ifade etti. Daha önce temel yaşam desteği ve ileri yaşam desteği gibi kavramların ne olduğunu bilmeyen bu öğrenci, yüksek lisans eğitimi sayesinde bu konularda bilgi sahibi olmuş ve hastalara nasıl yaklaşması gerektiğini öğrenmiştir. Bu örnek, acil hemşireliği yüksek lisans eğitiminin öğrencilere hem teorik bilgi hem de pratik beceri kazandırmak adına ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Eğitimciler, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programında sunulan **eğitiminin hedeflerini**, acil serviste çalışacak profesyonel hemşireler ile bu alanda akademisyenlerin yetiştirilmesi olarak belirtti. Öğrencilerin çoğunluğu, derslerin taleplerine uygun ya da taleplerinin üstünde olduğunu (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö8, Ö10, Ö12) ifade etti, ikisi ise (Ö7), (Ö11) programda daha fazla uygulamalı eğitimlerin olması gerektiğine dikkati çekti. Eğitimciler, teorik derslerin alana uygun olması, yeterli içeriğinin olması ve dünya ölçütleri doğrultusunda yürütülmesiyle programın amacına hizmet ettiğini düşündüklerini belirtti. Uygulamaların yaptırılması konusunda öğretim üyesi tarafından hedefin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği, daha fazla çaba gösterilmesi gerektiği ifade edildi (Ö2). Özellikle pandemi döneminde uygulamaların yapılamadığı vurgulandı.

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programındaki **dersleri ve içeriklerini** değerlendiren öğrenciler lisans eğitimleri sırasında travma, resüsitasyon ve acil hasta bakımı ile ilgili pek çok içeriğin kendilerine sunulmadığını, lisansüstü programda bu eksiklikleri tamamlama imkânına sahip olduklarını belirttiler (Ö2, Ö10). Hemşirelik kavram ve uygulamaları dersinin lisans programının devamı gibi olduğunu ve müfredatta yer alması gerektiğin ifade ettiler. Ancak bazı öğrenciler (Ö4, Ö8) bu dersin içerik ve yoğunluğunun lisans düzeyindeki 'Hemşirelik Esasları' dersiyle benzer olduğuna dikkati çekti. Ayrıca araştırma ve istatistik derslerini anlamının zor olduğunu, ders içeriğinin yoğunluğu nedeniyle birden fazla dönemde verilmesi gerektiğini (Ö1, Ö4, Ö5) belirttiler. Ek olarak, lisans eğitimleri sırasında almadıkları dersleri yüksek lisans eğitimleri sırasında ilk kez almanın kendilerini zorladığını vurguladılar (Ö2, Ö3, Ö7, Ö8, Ö9). Katılımcıların en çok ifade ettiği bir diğer öneri, teorik anlatımdan ziyade uygulamalı içeriğin daha fazla olması ve gerçek iş ortamında uygulamalara yönelik programın revize edilmesidir (Ö10, Ö11).

Öğretim yöntem ve teknikleri incelendiğinde, programda kendi başına ve akran ile öğrenmenin başarılı bir eğitim yöntemi olduğu dikkati çekmektedir. Öğrenciler sıklıkla derslerin kendileri tarafından hazırladıkları sunumlar üzerinden işlendiğini ifade ettiler. Bu derslerde eğitimciler öğrencilerin sunumlarını dinledikten sonra konuyu tartışmaya açmakta arkasından anlaşılamamış ya da ek sorulara eğitici katkı sağlamaktadır. Ayrıca eğitici tarafından sunum yapan kişiye geribildirim verilmektedir. Sık kullanılan diğer yöntemler arasında makale okuma ve değerlendirme bulunmaktadır. Daha az sıklıkta video izleme ve maket ya da hasta hasta başında uygulama ile eğitimler yapılmıştır. Eğitimcilerin öğretmede biraz daha sorumluluk almaları yönünde öğrenci görüşleri (Ö7, Ö8, Ö11) bulunmaktadır. Ancak, iş yoğunluğu ve alandaki uzman sayısının yetersizliği gibi faktörler, eğitici-öğrenci etkileşimini olumsuz etkileyen durumlar olarak sayılabilir. Bir öğrenci (Ö7),

çok fazla literatür taramak ve slayt hazırlamak zorunda olduklarından kendi döneminde olan arkadaşlarından okulu bırakmak zorunda kalanların olduğunu bildirdi. Aşırı iş yükü, öğrencilerin dikkatlerini dağıtabilmekte, strese oluşturabilmekte ve akademik performanslarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Öğrencilerin **ders başarısının değerlendirilmesinde** çeşitli yöntemlerin (ödev, sunum ve sınav) kullanıldığı belirtilmektedir. Değerlendirme yöntemlerinin genel olarak olumlu etkileri olduğu belirtilirken (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12), sadece bir öğrencinin (Ö11) sunum sırasında eğiticinin eleştirilerinden dolayı üzüldüğünü ifade etmesi dikkate değerdir. Ayrıca belli dönemlerde uygulama sınavlarına da yer verilmiştir. Uygulama sınavlarının yapıldığıyla ilgili az sayıda öğrenci (Ö1, Ö2, Ö6, Ö7, Ö9) görüş bildirdi. Sınavlar açık uçlu, çoktan seçmeli ve ortalama 10-20 sorudan oluşan sınavlardır. Sunumlar eğiticiler tarafından anlık olarak değerlendirmekte, sınav sonuçları ise bir sonraki derste duyurulmakta ve geri bildirim verilmektedir. Öğrenciler lisans eğitimi sırasında resüsitasyon, travma ve acil hasta bakımı gibi dersleri almadıklarından ilk defa bu dersleri gördükleri için bu derslerin sınavlarında zorlandıklarını belirttiler. Öğrencilerin tamamı sınavın kapsamını ve ders içerikleri ile uyumunu yeterli bulurken, bir öğrenci (Ö7) tüm konuları kapsamamasının başarısızlık nedeni olabileceğine dikkati çekti. Diğer bir öğrenci ise (Ö11) kapsamın kitaplarla uyumlu olduğunu ancak kendi sunumlarının bulunmadığını ifade etti. Tüm öğrenciler sınavların hakkaniyetli ve adil olarak değerlendirildiğini belirtti.

Öğrencilerin birçoğu **eğiticileri** profesyonel olarak tanımlarken, bir kısmı (Ö3, Ö5, Ö7) hekim eğiticilerin acil hemşirelik öğrencilerini tıp öğrencisi gibi gördüğünü kendi seviyelerine inemediklerini (Ö3, Ö7), bazı eğitimcilerin ise öğretme hevesinden yoksun olduklarını belirtti. Öğrenciler (n=11) eğiticilerle iletişim konusunda sıkıntı yaşamadıklarını ifade etti. Öğrencilerin çoğunluğu eğiticilerden yardım almak konusundaki deneyimlerinin olumlu olduğunu vurguladı. Ancak, öğrenciler eğiticilerin yoğun iş yükünü bir sorun olarak dile getirdi (Ö4, Ö6, Ö7, Ö8).

Öğrenciler, enstitü ile genel bir **iletişim** sorunu olduğuna telefon ile görüşmelerde sıkıntı yaşandıklarına, telefonlara cevap verilmediğine dikkati çekti (Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11). Daha önceleri Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının faaliyetleri Sağlık Bilimleri Enstitüsü aracılığıyla yürütülürken, şimdi üniversitenin tüm yüksek lisans ve doktora programlarının faaliyetlerinin tek bir enstitü olan Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından yürütülmesinin iletişimi daha da zorlaştırdığı, olumsuz olarak etkilediği bildirildi. Öğrenciler, **enstitünün** evrak işlemlerini dijitalleştirilmesi (Ö10) ve online işlemleri artırması (Ö4) gibi beklentilerini dile getirdi. Öğrenciler, derslerin verdiği sorumluluk ile bir araya gelerek birbirleri arasındaki ilişkileri ilerletmişlerdir, okul ve okul dışında halen devam eden bir **iletişim** içerisindeyler. Sadece bir öğrenci (Ö6) uzaktan geldiğini, işinin ve ailesinin sorumluluğundan dolayı iletişimini ilerletemediğini belirtti. Mezun olan kişileri bir araya getiren bir sosyal medya hesabı oluşturduklarını ve bu gruptan program ile ilgili paylaşımlar yaptıklarını bildirdiler (Ö5, Ö7, Ö9). Neredeyse tüm katılımcıların görüşü **programın geleceğinin** parlak olduğu yönündeydi. Ancak, kaygılarının olduğunu da belirttiler. Kaygı noktasında ortak bir terminolojide birleşmiş olmalarına rağmen öğrencilerin güçlü bir sorumluluk duygusuna sahip oldukları ve programın gelişmesini çok istedikleri belirlendi. Öne çıkan kaygılar, Sağlık Bakanlığının yüksek lisans mezunu sağlık çalışanına verdiği hakların yeterli olmaması, çalışma alanlarında uzman olarak istihdam edilmelerine rağmen özlük haklarında elle tutulur, fark edilir bir değişiklik olmamasıdır. Sağlık ekibinin önemli paydaşlarından olan uzman hemşirelerin uygun bir iş statüsü ve örgütsel bir pozisyon elde edemediğini vurguladılar (Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12). Yine bu programdan mezun olup herhangi bir üniversitede akademisyen olarak göreve başlayan öğrenciler bulunmaktadır. Bu öğrenciler akademik ilerleyişleri sırasında sıkıntı yaşadıklarını ifade ettiler. Mezuniyet sonrası yaşanan bu durumlar olumsuzluklar olarak belirtildi.

Değerlendirmede, Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının mevcut içeriğinin, hemşirelerin bu alanda uzmanlaşmasına ve mesleki yeterliliklerini artırmasına **katkı** sağladığı belirlendi. Ancak, eğitim programının amaç/hedefleri, yeterlilikleri, içeriği, eğitim yöntemleri, öğrenme ortamı, ölçme ve program değerlendirme konularında **iyileştirmelere** gereksinim vardır. Mezuniyet sonrası dönemde yeterli hakların ve uygun iş statüsünün sağlanamaması, akademik ilerleme süreçlerindeki zorluklar ve alana yönelik mevcut eksiklikler **önemli sorunlar** olarak öne çıkmaktadır.

4. Tartışma

Lisansüstü eğitim, ulusal eğitim sisteminin en üst düzeyini temsil eder ve yükseköğrenimin kapsamlı gücü ile bilim ve teknoloji alanlarındaki yenilikçiliği yansıtır (Yuan, Wang ve Liu, 2012). Ancak, lisansüstü eğitimin yaygınlaşması, eğitim kalitesine ilişkin çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuş, bu durum kalite güvencesi konusunda ciddi endişeler doğurmuştur. Lisansüstü müfredatın değerlendirilmesine odaklanan araştırmalar, lisansüstü eğitim kalite güvence sisteminin oluşturulmasına önemli katkılar sağlayabilir. Bu tür araştırmalar, tüm ülkeler için eğitimi yapılandırmada ve iyileştirmede de değerli katkılar sağlayacaktır (Zhao, Ma ve Qiao, 2017).

Değerlendirme, bir programın sistematik bir biçimde incelenerek liyakatinin ve değerinin ortaya çıkarılması aşamasıdır. Bu süreç, yasal, etik ve kamu yararını gözetirken, bağlam ve paydaşların ihtiyaçlarına odaklanarak bulguların güvenilirliğini artırmayı hedefler. Değerlendirme süreçleri; içinde bulunduğu bağlam, paydaşların değerleri, perspektifleri ve ihtiyaçları ile değerlendirme bulgularının hedefleri ve planlanan kullanım alanlarına bağlı olarak biçimlenir (Ruhe ve Boudreau, 2013).

Eğitim programlarının değerlendirilmesi, programın kalitesini artırmak ve öğrenci başarısını optimize etmek için kritik bir süreçtir. Literatürde program değerlendirme, eğitimcilerin sundukları öğrenme faaliyetlerinin etkinliğini inceleyerek geliştirilmesi gereken noktaları ortaya çıkarırken öğrencilerin öğrenme hedeflerine ne ölçüde ulaşıldığını ve öğretim standartlarının sağlanıp sağlanmadığını belirlemeye de yardımcı olur. En önemlisi ise, müfredatın öğrenci, kurum ve toplum ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için revize edilmesine olanak tanır (Cantillon ve Wood, 2010). Program değerlendirmesi, hemşirelik eğitim programının karmaşık ancak ayrılmaz bir bileşenidir. Karar alma için temel oluşturan verileri toplama ve tanımlama sürecidir. Özellikle, değerlendirme verileri akreditasyon ziyaretlerine hazırlanmak; bütçe harcamalarını hesaba katmak; bilgi taleplerine cevap vermek; öğretim üyelerini ve personeli geliştirmek ve programın topluluk içindeki planlı ve gerçek etkilerini incelemek ve buna göre değişiklikler yapmak için kullanılabilir (Watson ve Herbener, 1990).

Değerlendirilen Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, öğrencilerin ve eğitimcilerin görüşlerine göre acil alanına yönelik eğitim veren başarılı bir program olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra eğitim programının amaç/hedefler, yetkinlikler, içerik, eğitimde kullanılan yöntemler, öğrenme ortamları, ölçme ve program değerlendirme boyutlarında geliştirilmesi gereken yönleri bulunmaktadır. Çalışmada, Eisner'ın Eğitsel Uzmanlık ve Eleştiri Modeli'nin son aşaması olan aşağıdaki temalara oluşturuldu:

Hedeflerin ve amaçların öğrenciler tarafından biliniyor ve tanınıyor olması hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Bilinme, tanınma ve kabul edilme aynı idealin paylaşılması anlamını taşıırken nereye varılacağına ilişkin bir yol haritasını da öğrenci için görünür kılmaktadır. Öğrenci, öğrenme amacını bilmek istemektedir. Yani öğrendiği zaman neler yapabilecek, nerede nasıl işine yarayacak, gibi sorular cevaplandığında öğrenmeye karşı istek ve gereksinim duyacak, öğrencinin öğrenme çabasını devam ettirmesine ve performansına katkı sağlayacaktır (Senemoğlu, 2004). Eğitim programlarının etkinliği, mezunlarının belirtilen hedefleri öğrenmiş ve programın gerekliliklerini başarıyla tamamlamış olması durumu olarak tanımlanmaktadır (Durning, Hemmer ve

Pangaro, 2007). Geliştirilen programa 2011 yılından itibaren 26 öğrenci kabul edilmiş ve programı 20 öğrenci tamamlamıştır. Programı tamamlayan öğrenciler, seminer ve tezini başarı ile tamamlayıp savunmasını yaparak mezun olmuşlardır. Bu bulgu, programın ‘acil hemşireliği alan bilgisine sahip olma ve araştırma yapabilir hale gelme’ amaç ve hedefine ulaştığını gösteren önemli bir kanıttır. Öte yandan sadece nicelik değil niteliğin de değerlendirilmesi önemlidir.

Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, acil alanına ait hemşirelerin mesleki yeterliliklerini artırmasına önemli katkı sağlamaktadır. Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, hemşirelik lisans programlarında ele alınmayan birçok konuyu içermesiyle, hemşirelerin bu alanda uzmanlaşmasına ve mesleki yeterliliklerini artırmasına katkı sağlayarak hemşirelik alanında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Hemşirelik lisans programlarında ve ileri düzey eğitim programlarında acil hemşireliği gibi özelleşmiş bir alan dersi sunulmalıdır.

Hemşirelik müfredatları toplumun ve mesleğin gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanmalı, öğrencilerin yeteneklerine ve ilgi alanlarına uygun olmalı ve yeni bilgiler ile teknolojik ilerlemeler programa eklenmelidir (Zhou, 2016). Müfredat içeriği, her disiplindeki belirli gerçekleri, fikirleri, teorileri, soruları ve bunların düzenlenmesini kapsamaktadır. Müfredat içeriğinin seçimi ve düzenlenmesinin lisansüstü müfredatın kalitesinde belirleyici bir rol oynadığı bilinmektedir (Zhao, Ma ve Qiao, 2017). Eğitim programlarının, içerik oluşturma aşamasında “toplumsal fayda, bireysel fayda, öğrenme-öğretme ve bilgi yapısının içerikteki konumu” gibi noktalara dikkat edilmelidir (Varış, 1994; Demirel, 2009). İncelenen Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Program dersleri ve içerikleri, Acil Tıp Anabilim Dalı tarafından düzenlemiştir. Program tıp ve hemşirelik fakülteleri tarafından yürütülmektedir. Farklı disiplinler tarafından verilen eğitimin, öğrencilerin hedeflerine, bakış açılarına, yorumlama kabiliyetlerine ve düşüncelerine olumlu katkı sağladığı bilinmektedir. Literatürde, bu tür müfredatların öğrencilerin vizyonlarını genişletmesi açısından desteklenmesi gerektiği bildirilmekte ve disiplinler arası müfredat ve teorilerin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Zhou, 2016).

Programda öğrencilere aktif katılım ve sorumluluk alma fırsatı sağlayan kendi başına ve akranla öğrenmenin önde olduğu eğitim yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler, öğrencilerin bilgiyi derinlemesine anlamalarına ve kendi öğrenme süreçlerini yönetmelerine yardımcı olmaktadır. “Bilginin alıcısı” şeklindeki öğrenme yaklaşımı kültüründen gelen öğrenciler için kendi başına öğrenme süreçleri sancılı olabilir. Ancak, zaman içinde öğrenciler yeni öğrenme yaklaşımına uyum sağlamışlardır. Bu noktada öğrencilerin gereksinimlerinin tanınması ve bireysel öğrenmeye uygun bir esneklik ile hareket edilmesi sürecin daha stressiz olmasına yardımcı olabilir (Zhao, Ma ve Qiao, 2017).

Programda pratik eğitime (uygulama) ilişkin sorunlar vardır. Makale okuma, video izleme, vaka tartışmaları maket ya da hasta başında uygulamalar yapılmış olup eğitim alan gruplar arasında farklılıklar ifade edilmiştir. Eğitici de bu konuyu desteklemiş, bazı gruplarda uygulamaların yapılamayışı ile ilgili rahatsızlık bildirilmiştir. Özellikle pandemi döneminde uygulamalar yapılamamıştır. Eğitimcilerin ve öğrencilerin rahatsızlık ifade ettiği konular dikkate alınmalı ve çözüm odaklı yaklaşımlar benimsenmelidir. Bu öğrencilerin etkili bir şekilde öğrenmelerini ve mesleki becerilerini geliştirmelerini sağlayacak bir eğitim ortamının oluşturulmasına yardımcı olabilir. Teori ile klinik uygulama arasındaki çelişkiler ve farklılıklar, hemşirelik eğitiminde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Teori ile klinik uygulama arasındaki bağlantının güçlenmesi hemşirelik eğitimini daha etkili hale getirecektir (Ovayolu ve Ovayolu, 2020).

Eğitim ortamına ve kaynaklara ilişkin sorunlar vardır. Öğrenme ortamları, fiziki düzen, öğretim materyalleri; alandan alana, dersten derse ve konudan konuya farklılık göstermektedir. Örneğin dil öğretiminde kullanılan bir sınıf ve bu sınıftaki araç-gereç-materyaller ile fen öğretiminde kullanılan

sınıf düzeni (örneğin laboratuvar vb.) ve araç-gereç-materyaller birbirinden farklıdır. Tüm dersler, alanlar ve konular için, zenginleştirilmiş uyarıcılar bulunan, ihtiyaca cevap veren ve işlevsel özelliği olan öğrenme ortamları sağlanmalıdır (Yakar, 2016). Öğrenciler acile yönelik derslerin sıklıkla acil servisin arka kısmında bulunan acil kütüphanesi olarak isimlendirilen alanda, zaman zaman da eğitimcilerin odalarında da yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu ortamın tıp öğrencileri tarafından da kullanılıyor olması öğrenci grupları arasında dersin uzaması durumunda karışıklığa neden olmaktadır. Bir şeyler aramak ve sormak için alana girenlerin olması, derslerin zaman zaman kesintiye uğrayabilmesi ve gürültülü bir ortam olması acil kütüphanesinin uygun olmayan bir eğitim ortamı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Eğitsel kaynaklar geliştirilebilir: Eğitsel kaynaklar açısından değerlendirildiğinde kullanılan maketler temel konulara yönelik olup ileri düzey simülasyonlar yoktur. Uygulamalı eğitimlerin artırılması, simülasyon destekli maketlerin kullanılması, derslerin üç boyutlu videolarla desteklenmesi öğrencilerce beklenmektedir. Acil hemşireliği alanına özgü İngilizce bir kitabın öğrenciler tarafından 'Türkçe' ye çevrilmesi, öğrencilerde aidiyet duygusunun oluşmasına ve programı sahiplenmelerine katkı sağlayan bir motivasyon yaratmıştır. Akademik ortam ve öğrenmeyi destekleyici olanaklar, hizmetler, eğitim-öğretim programları, eğitimciler ve dersler öğrenci memnuniyetini etkileyen önemli faktörlerdir (Kandemir, 2015).

Ölçme ve değerlendirme yöntemleri öğrenciyi öğrenmeye teşvik etmektedir. Ölçme değerlendirmenin adil ve makul bir şekilde yapıldığı belirtilmiş, fakat sınavların kapsam geçerliliğinin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ölçme ve değerlendirme sürecinde eğitimcilerin tutumu önemlidir. İyi bir ölçme ve değerlendirme süreci, öğrencilerin akademik başarılarını doğru bir şekilde ölçmek ve öğretim programlarının etkililiğini değerlendirmek için gereklidir (Avan ve ark., 2019).

Enstitü\ arkadaş etkileşimine yönelik sorunlar vardır. Öğrenci işleri tarafından verilen hizmetler günümüz teknolojisinden faydalanılarak öğrenciler için daha yararlı duruma getirilmelidir. Öğrencilerin birbiri ile iletişimi genel olarak motive edici bulunmuştur. Ödev hazırlamada, sınavlara hazırlanmada ve tez yazım sürecinde birbirlerine destek olduklarını belirtmişler, beraber bilimsel etkinliklere katılım ayrıca ders dışında da sosyal paylaşımlarından bahsetmişlerdir. Kutlu ve ark. (2019), üniversitelerde ders programı kadar ders programı dışındaki etkinliklerin de önemli olduğunu, bu etkinliklerin kurum imajının önemli bir parçasını oluşturduğunu ve kurumun itibarına katkı sağladığını bildirmiştir. Bu sebeplerle ders programı dışındaki etkinliklerin, düzenli, sistemli, planlı bir şekilde belirlenmesi ve ders programı ile beraber yürütülmesi, üniversite öğrencilerinin kişisel gelişimine ve deneyim kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Uzmanlaşma, Kariyer Belirsizlikleri ve Gelecek Perspektifine yönelik sorunlar vardır. Bu programdan mezun olan hemşireler, çalışma alanlarında uzman olarak istihdam edilip uzman ünvanı almalarına rağmen özlük haklarında elle tutulur, somut bir değişiklik olmamaktadır. Sağlık ekibinin önemli bir paydaşı olan bu uzman hemşireler uygun bir iş statüsü, örgütsel bir pozisyon ve maaş elde edememektedirler. Yine bu programdan mezun olup herhangi bir üniversitede akademisyen olarak göreve başlayan katılımcılar bulunmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de Acil Hemşireliği Anabilim Dalının hemşirelik lisans programlarında açılması, bu programdan mezun olanların daha hızlı bir akademik ilerleyiş sağlamasında etkili olabilir. Acil hemşireliği alanında uzmanlığın diğer alanlara göre yeni olması, tercih edilmesinde motive edici faktörlerden biri olmasına rağmen, mezuniyet sonrasındaki durumlar öğrencileri olumsuz olarak etkilemektedir. Öğrenci ifadelerinden yukarıda sayılan olumsuzluklar ve dezavantajlara rağmen programın geleceğinin iyi olacağı, birçok farklı üniversitede bu programın açılacağı ve olumsuzlukların düzeltileceği konusunda yaygın bir fikir birliği vardır. Bir kişinin kariyeri için belirsizliğin olması endişe duyulması için

yeterlidir. Net bir kariyer geleceğine sahip olmak, öğrenmek, yeni beceriler ve bilgiler edinmeye çalışmak için motive edici faktörlerden biridir. Kişinin statüsünün uygun şekilde tanınması başarı ve yeteneklerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır (Ghaffari ve ark.,2016). Sağlık Bakanlığı'nın yüksek lisans mezunu hemşirelere verdiği hakların yeterli olmadığı, uzman olarak istihdam edilmesine rağmen uygun bir iş statüsü ve maddi gelir elde etmede zorluklar yaşadığına dair ifadeleri, önemli bir sorunu gözler önüne sermektedir.

4.1. Araştırmanın sınırlılıkları

Çalışma sadece tek bir üniversiteye ait Acil hemşireliği Yüksek Lisans Programında yürütülmüştür, bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bazı bulgular diğer acil hemşireliği yüksek lisans programlarına genellenemez. Çalışmaya sadece iki hemşire eğitimci gönüllü katılmıştır. Bu durum, eğitici bakış açısının derinlemesine değerlendirilmesini olumsuz etkilemiş olabilir. Gelecekte yapılacak çok merkezli çalışmalar ile bu programların güçlü, zayıf ve geliştirilmesi gereken yönleri karşılaştırılabilir.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulguları, öğrencilerin ve eğitimcilerin Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programından genel anlamda memnun olduğunu gösterdi. Öğrencilerin hemşirelik lisans müfredat derslerinin içerisine temel acil derslerinin eklenmesine yönelik beklentileri bulunmaktadır. Öne çıkan diğer beklentiler, bu programdan alınan diplomanın mesleğe yansımalarının olması, istihdam alanlarında maddiyat, profesyonellik, unvan gibi etkilerinin net olarak belirlenmesi ve ilgili kurumlar tarafından yürürlüğe konulmasıdır. Öğrenciler ve eğitimcilerin görüşleri, eğitim programının amaç/hedefler, yetkinlikler, içerik, eğitimde kullanılan yöntemler, öğrenme ortamları, ölçme ve program değerlendirme boyutlarında geliştirilmesi gereken yönlerinin olduğunu da göstermiştir. Bu sonuçlar, programın mevcut güçlü yönlerinin yanı sıra, iyileştirilmesi gereken alanlarını da ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, öğrencilerin eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde katılmasını sağlamakla birlikte, meslek yaşamlarında daha bilinçli ve donanımlı bireyler olmalarına katkı sunabilir. Yine bu çalışma, acil durumlara yönelik bilgi ve beceri eksikliklerini gidermek için lisans ve lisansüstü müfredatların nasıl geliştirilmesi gerektiği konusunda yol gösterici olabilir. Hemşirelik eğitimi ve program değerlendirme üzerine daha derinlemesine çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara veri sağlayabilir. Öne çıkan eksiklikler ve güçlü yönler, yeni araştırmalar için ilham verebilir.

Finansal Destek

Bu çalışma kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki fon kuruluşlarından herhangi bir özel hibe almamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedir.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın yürütülmesinde ve yazılmasında bilimsel ve etik ilkelere uyduğumuzu, kullanılan tüm kaynaklara usulüne uygun olarak atıfta bulunduğumuzu beyan ederiz.

Bu çalışma bir yüksek lisans tezinden üretilmiştir (Yazar: Ayfer ŞAHİN DUMAN, Danışman: Doç. Dr. Özlem MIDİK, Kurum: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tez Başlığı: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Acil Hemşireliği Yüksek Lisans Programının Değerlendirilmesi).

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Karar Tarihi:21.10.2020 Karar sayısı: KAEK 2020\645

Yazar Katkıları: İlk yazar %80 ikinci yazar %20

Çalışma konsepti ve tasarımı: ÖM, AŞD; **Veri toplama:** AŞD; **Veri analizi ve yorumlama:** ÖM, AŞD; **Makaleyi yazma:** ÖM, AŞD; **Makalenin eleştirel revizyonu:** ÖM, AŞD

Değerlendirme: Çift taraflı kör hakemlik.

İntihal Denetimi: Yapıldı –intihal.net

Etik Bildirim: hemarge@gmail.com

Financial Support

No financial support has been received for this research sectors.

Conflict of Interest

No conflict of interest has been declared by the authors.

Ethical Consideration

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

This study is derived from a master's thesis (Author: Ayfer ŞAHİN DUMAN, Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özlem MIDİK, Institution: Ondokuz Mayıs University Graduate School of Education, Thesis Title: An Evaluation of Ondokuz Mayıs University Emergency Nursing Master's Degree Program).

Ondokuz Mayıs University Clinical Research Ethics Committee Approval has been received. Decision Date:21.10.2020 Decision Number: KAEK 2020\645

Authorship Contributions: First author 80%, second author 20%

Study concept and design: ÖM, AŞD; **Data collection:** AŞD; **Data analysis and interpretation:** ÖM, AŞD; **Writing the manuscript:** ÖM, AŞD; **Critical revision of the manuscript:** ÖM, AŞD

Evaluation: Double-blind peer review

Similarity Screening: Done –intihal.net

Ethical Statement: hemarge@gmail.com

Kaynaklar

- Attepe Özden, S., Tekindal, M., Gedik, T. E., Ege, A., Erim, F., & Tekindal, M. A. (2022). Nitel araştırmaların rapor edilmesi: COREQ kontrol listesinin Türkçe uyarlaması. *Avrupa Bilim & Teknoloji Dergisi*, 35, 522–529. <https://doi.org/10.31590/ejosat.976957>
- Avan, Ç., Akbaş, V., & Gülgün, C. (2019). Öğretmenlerin ölçme değerlendirmeye yönelik tutumları: Kastamonu örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 20–31. <https://doi.org/10.30855/gjes.2019.05.03.002>
- Baldwin, A., Bentley, K., Langtree, T., & Mills, J. (2014). Achieving graduate outcomes in undergraduate nursing education: Following the yellow brick road. *Nurse Education in Practice*, 14(1), 9–11. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2013.06.011>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 231–274.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23–28.
- Batı, A. H., & Bümen, N. T. (2007). Ege Üniversitesi tıp fakültesi halk sağlığı anabilim dalı doktora programı temel epidemiyoloji dersinin değerlendirilmesi. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 25(25), 35–53.
- Booth, T. L., Emerson, C. J., Hackney, M. G., & Souter, S. (2016). Preparation of academic nurse educators. *Nurse Education in Practice*, 19, 54–57. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2016.04.006>
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2008). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (27. baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Cantillon, P., & Wood, D. (2010). *ABC of learning and teaching in medicine* (Şahinoğlu, A. H. vd. çev.). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Cragg, C. E., & Andrusyszyn, M. A. (2004). Outcomes of master's education in nursing. *International Journal of Nursing Education Scholarship*, 1(1), Article 18.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). New York: Sage.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Mesut Bütün ve Selçuk Beşir, çev. ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çonoğlu, G. (2018). Hemşirelik lisans eğitim programının bağlam, girdi, süreç ve ürün (CIPP) modeli kullanılarak değerlendirilmesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(1), 74–86. <https://doi.org/10.2399/yod.19.019000>
- Demirel, Ö. (2009). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan Uygulamaya*. (12. baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Durning, S. J., Hemmer, P., & Pangaro, L. N. (2007). The structure of program evaluation: an approach for evaluating a course, clerkship, or components of a residency or fellowship training program. *Teaching and Learning in Medicine*, 19(3), 308–318.
- Eisner, E. W. (1976). Educational expertise and criticism: Forms and functions in educational evaluation. *Journal of Aesthetic Education*, 10, 135–150. <https://doi.org/10.2307/3332067>
- Eisner, E. W. (1985). *The educational imagination*. New York; London: Macmillan.
- Eisner, E. W. (1994). *The educational imagination: On the design and evaluation of school programs* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Eisner, E. W. (1998). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. Ohio: Prentice Hall.
- Eisner, E. W. (2002). What can education learn from the arts about the practice of education? *John Dewey Lecture*. http://www.infed.org/biblio/eisner_arts_and_the_practice_of_education.htm

- Fry, M. (2008). Overview of emergency nursing in Australasia. *International Emergency Nursing*, 16(4), 280–286. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2008.05.001>
- Ghaffari, F., Dehghan-Nayeri, N., Navabi, N., & Seylani, K. (2016). Evaluation of the master's curriculum for elderly nursing: A qualitative study. *Clinical Interventions in Aging*, 11, 1333. <https://doi.org/10.2147/CIA.S109004>
- Gökmenoğlu, T. (2014). Geniş açı: Modeller ve yaklaşımlar açısından Türkiye’de program değerlendirme çalışmaları. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 4(7), 55-70.
- Henrik, A., & Kerstin, N. (2009). Questioning nursing competences in emergency health care. *Journal of Emergency Nursing*, 35(4), 305–311. <https://doi.org/10.1016/j.jen.2008.6.015>
- Holloway, I., & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd
- Jones, T., Curtis, K., & Shaban, R. Z. (2020). Academic and professional characteristics of Australian graduate emergency nursing programs: A national study. *Australas Emerg Care*, 23(3), 173-180. <https://doi.org/10.1016/j.auec.2020.02.003>
- Kandemir, H. (2015). Öğrenci memnuniyetini etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile araştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(13), 447–461.
- Kayışdağ, E., & Melekoğlu, M. A. (2019). Bilim ve sanat merkezlerinin eğitim programlarının öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 175–202. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548321>
- Khanipoor, F., Amini, M., & Bazrafcan, L. (2017). Evaluation of educational program in the master of medical education by Eisner's educational connoisseurship and criticism model. *Journal of Education and Health Promotion*, 6(1), 55. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_103_15
- Kumral, O., & Saracaloglu, A. S. (2011). Eğitsel eleştiri modeli ile sınıf öğretmenliği meslek bilgisi dersleri programının değerlendirilmesi. *Education Sciences*, 6(1), 106–118. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2011.6.1.1C0618>
- Kutlu, L., Baykal D., Tandoğan Ö., Urfa H., Karademir S., & Delipoyraz H., (2019). Üniversite öğrencilerinin bilimsel ve sosyal etkinliklere katılma ihtiyaçlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 41-58.
- Marsh, C. J., & Willis, G. (2007). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Marsh, C. S. (1992). *Curriculum practices and issues*. Roseville: McGraw-Hill.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273–294. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356>
- Munroe, B., Curtis, K., Considine, J., & Buckley, T. (2013). The impact structured patient assessment frameworks have on patient care: An integrative review. *Journal of Clinical Nursing*, 22(21–22), 2991–3005. <https://doi.org/10.1111/jocn.12226>
- Mutluer, Ö., & Gürol, M. (2022). Evde eğitim programının Eisner’in eğitsel uzmanlık ve eleştiri modeline göre değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1859–1882. <https://doi.org/10.24315/tred.883811>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2004). *Curriculum: Foundations, principles, and issues* (4th ed.). Needham Heights: Allyn & Bacon.
- Ovayolu, Ö., & Ovayolu, N. (2020). Hemşirelikte teori ile uygulama arasındaki boşluk: Akademisyen hemşire gözüyle. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(62), 2013–2020. <https://doi.org/10.26449/sssj.2289>
- Pektekin, S., & Akın, Ç. (2020). *Sağlık bilimlerinde eğitim*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Pelletier, D., Donoghue, J., & Duffield, C. (2003). Australian nurses' perception of the impact of their postgraduate studies on their patient care activities. *Nurse Educ. Today*, 23, 434-442

- Radzynski, S. (2005). Advances in graduate nursing education: Beyond the advanced practice nurse. *Journal of Professional Nursing*, 21(2), 119–125.
- Ruhe, V., & Boudreau, J. D. (2013). The 2011 Program Evaluation Standards: a framework for quality in medical education programme evaluations. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 19(5), 925-932. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2753.2012.01879.x>
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (9. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2010). *Sage handbook of mixed methods in social & behavioral research* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzm042>
- Varış, F. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Alkım Yayıncılık
- Watson, J. E., & Herbener, D. (1990). Programme evaluation in nursing education: The state of the art. *Journal of Advanced Nursing*, 15(3), 316-323. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1990.tb01819.x>
- Wolf, L., Brysiewicz, P., LoBue, N., Heyns, T., Bell, S. A., Coetzee, I., ... Hangula, R. (2012). Developing a framework for emergency nursing practice in Africa. *African Journal of Emergency Medicine*, 2(4), 174–181. <https://doi.org/10.1016/j.afjem.2012.09.001>
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: “yaşamsal eğitim programları” ve “yaşamsal öğretim tasarımları”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-15.
- Yuan, B. T., Wang, D. M., & Liu, F. (2012). Is the enrollment of graduate students too large for China: Based on data of 1970–2010 from Mainland China, U.S., U.K., and Taiwan. *Journal of Higher Education*, 8(8), 53–58.
- Yüksel, G. (2010). How to conduct a qualitative program evaluation in the light of Eisner's connoisseurship and criticism model. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 1(2), 78–83.
- Zhao, D., Ma, X., & Qiao, S. (2017). What aspects should be evaluated when evaluating graduate curriculum: Analysis based on student interview. *Studies in Educational Evaluation*, 54, 50–57. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2016.11.003>
- Zhou, H. (2016). Empirical study on university curriculum satisfaction of university graduates. *Open Journal of Social Sciences*, 4(1), 132-137.